

היסטוריה 7

שחר פרץ

28 באוקטובר 2024

1 פירוט על הסיבות לצמיחת הלאומיות באירופה במאה ה-19

תנאי הכרחי: חייב להתקיים כדי שהאירוע יקרה. לדוגמה, בשביל להדליק עץ צריך בין היתר חמצן, חיכוך, וחומר שריפה, ואבקת שריפה (לא כימית, רק כרעיון). כל אחד מהם תנאי הכרחי, וכולם יחדיו תנאי מספיק. ברמה הפרקטית תנאים מספיקים לרוב יהיו ערימה של תנאים הכרחיים (בהקשר ההיסטורי). ישנם גורמים הכרחיים רבים כדורמים לצמיחת התנועות הלאומיות. גורמים רעיוניים, היסטוריים, וחברתיים-כלכליים. אחד מהם לבדקו הכרחי, אך לבדם הם לא מספיקים לצמיחת התנועות הלאומיות.

1.1 רעיונות ההשכלה והנאורות

תזכורת – רעיונות ההשכלה. אזור אומץ, השתמש בשכלך. הכנסייה אינה שולטת על מקור הידע. המשכילים רצו לשנות את המבנה החברתי, בצורה שתאשר חירות, שוויון וזכויות (העיקריות: חיים, חירות וקניין). בתפיסה הפילוסופית של האמנה החברתית – העם נותן כוח לשלטון, בתמורה לכך שהשלטון ישמור על זכויות הטבעיות.

1.1.1 כיצד תרם ללאומיות

התפיסה הפכה להיות שהם הופך להיות הבסיס לשלטון. העם זכאי לבחור לשלטון המבטא את הרצון הכולל. כך, גם עמים צריכים להיות חופשיים מגורמים זרים או יחידים ולכך שאפו להגיע בני הלאום, שביססו את רעיונותיהם על הנאורות. כן גם האצה לתהליך החילון, שהתפתח בעקבות רעיונות ההשכלה. התהליך שבר את הבלעדיות של מוסדות הדת, ושחרר את האנשים ממקור זהות של הדת. אותם אנשים חיפשו מוקד זהות אחר – הלאומיות מלאה חלל זה. זכרו – החילוניות אינה חוסר אמונה, אלא "פחות אמונה". לא רק הלאומיות צמחה במאה ה-19, אך לבינתיים נתמקד בה.

1.2 רעיונות התנועה הרומנטית

לאחר רעיונות ההשכלה והנאורות, באה התמונה הרומנטית – שהפוכה ברעיונותיה. הם מדברים על חשיבות של הרגש והדמיון, במקום חיפוש הרווח שבהשכלה אחר האנושי-כללי, ויוצרים איחור ע"י ייחוד. התנועה הרומנטית חיפשה את הייחודי והפרטי. הרומנטיקה ההסתכלה אל העבר, בחיפוש אחר מה משותף לנו אל העבר ולימי הקדם. דוגמה לכך נראה בסיפורי גבורה, ואגדות האחים גרים – אלמנטים תרבותיים שקשורים לקבוצה מסוימת.

דוגמה נוספת – חנוכה מאז ומתמיד היה חג, אך הוא לא היה פופולרי והיו מבוססים על סיפורים שהגיעו מהספרות שלא היו מוכרים ע"י היהדות ונשמרו בכנסייה הקתולית. הציונות חיפשה משהו לאחד באמצעותו את התנועה, והרימה את החגים הללו, כחלק מהשלב הראשון בהתפתחות תנועה לאומית. עוד יותר התאים לתנועה העובדה שלאחר סיפור חנוכה הוקמה כאן ממלכה יהודית עצמאית בארץ ישראל. גם שירי החגים משרתים את הרעיון הציוני.

1.3 גורמים היסטוריים-פוליטיים

בעיקר – המהפכה הצרפתית והאמריקאית. שתי המהפכות עודדו את רעיונות הנאורות, והיו הראה לעמים אחרים.

1.3.1 נפוליאון

נפוליאון כבש בשם השחרור מדינות וטען שיוריד את השלטון הזר, אך במציאות הוא הפך להיות השלטון הזר במדינות אותן הוא כבש.

1.4 גורמים חברתיים-כלכליים

1.4.1 הרפורמה האגררית (חקלאית) והמעבר מהכפר לעיר

שיטות הזריעה והדישון השתכללו, והומצאו מכונות לחקלאות. השוק התעיל והופחת הצורך בידיים עובדות. הרפואה מתפתחת והתמותה יורדת. הגידול באוכלוסייה, יחד עם פחות צורך בידיים עובדות, לא עזרו. השכלולים הגיעו לעיר, שם מוצרו מפעלים שנוצרו כחלק מהצורך

בייצור יותר המוני.

לדוגמה, הבן של יונה מ"יגון" מת, יונה מגיע לעיר בשביל לעבוד. רובם עובדים במפעלים, שם כל אדם תקוע בפס ייצור שעושה פעולה רפטיטיבית פשוטה (נאמר, יום שלם אתה מדביק סוליה, בתנאים קשים, עם עבודת ילדים). איכות החיים הייתה ירודה. אוויר מחניק, לכלוך ובלי טבע.

יגון ← סיגל ← דיכאון (ככה המורה כתבה).

בהיסטוריה, יש תחושת ניכור ואובדן מוקד זהות. זהו. לא "היו עצובים, התהלכו להם בעיר והיו שכוכים ומדוכאים". זו לא תשובה בהיסטוריה. מה שקרה הוא שהאדם כבר לא "אבא של", "הבעלים של" ואין לו ממש שייכות, ואתם הרעיונות באו למלא את החלל הזה – את הצורך להרגיש שייכות למשהו. החברה והאנשים עברו ממבנה חברתי אחד לאחר, ומתוך אותו התהליך הרעיונות הללו צמחו.

2 ועכשיו למשהו אחר

הספר, החומר היחיד שיש לנו במבחן, לא כולל הכל. ניתן לנו היום סיכום שאסור להכנס איתו למבחן וצריך לדעת גם את החומר שבו. זהו חלק קטן מחוברת יותר גדולה עם בערך 80 עמודים.